

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра корейської і японської філології

Курсова робота

з японської філології

на тему:

ЛІТЕРАТУРНА МОВА ТА ЇЇ СПІВВІДНЕСЕННЯ З НОРМАМИ СУЧАСНОЇ
ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

Студентки групи Яп05-21

Факультету східної і слов'янської філології

Денної форми навчання

Освітньої програми:

Японська мова і література та переклад,
західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно),

перша – японська

Івженко Діани Сергіївни

Науковий керівник:

**викладач кафедри корейської і
японської філології**

Шепельська Ірина Юріївна

Національна шкала

Кількість балів

Оцінка ЄКТС

Київ — 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ПОНЯТТЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ФОРМИ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ.....	6
1.1. Виникнення обрамленої унормованої японської мови.....	6
1.2. Поява розмовної форми японської мови.....	9
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	11
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ ТА ЇЇ РОЗМОВНОГО ЕКВІВАЛЕНТУ.....	13
2.1. Відмінність сучасної розмовної форми від літературної японської мови.....	13
2.2. Порівняння лексики та граматики двох основних форм японської мови.....	18
2.3. Різниця між формами японської мови при перекладі іноземною.....	24
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	29
ВИСНОВКИ.....	31
要約.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36

ВСТУП

У наш час переклад дійсно відіграє найважливішу роль в міжнародних відносинах та комунікації з різноманітними людьми, проте він також є не менш важливим елементом розуміння іноземної культури та традицій. Літературна мова являє собою невіддільну частину індивідуальності цивілізацій та допомагає глибше відчувати й зрозуміти первинні джерела звичаїв, традицій побуту, закономірностей використання та формування усталених конструкцій. Чимало факторів оточення проявляються як причини розподілу мови на сучасну розмовну та літературну, що використовується у важливих документаціях та заявах з використанням усіх норм, незалежно від контексту. Японська мова, як і будь-яка інша державна мова, становить собою утверджену систему правил побудови речень та використання слів в залежності від ситуації чи мети написання тексту.

文語 /bungo/ – *літературна японська мова*, що дослівно можна перекласти як “письмова мова”, має певні жорсткі стилістичні обмеження, які є характерними лише для неї. До таких обмежень також може належати лексика, що зазвичай не використовується в повсякденній розмові або взагалі вважається неактуальною та невживаною, тому навіть для корінних японців вона не завжди зрозуміла. Оскільки літературна мова не може покладатися лише на окремі вирізані з контексту ситуації, при перекладі необхідно враховувати послідовність викладу тексту та всю повноту її вираження, а не лише дослівно передавати мовлення, що сприймається співрозмовником на слух. Тому потрібно доволі багато часу приділяти опрацюванню тексту розмовної форми, детальному визначенню виокремлених лексичних та граматичних одиниць, враховуючи усталені норми та правила, щоб в результаті прийти до логічного та граматично правильного літературного вираження.

Актуальність теми обумовлена тим, що в наш час розмовна японська мова стає все більш повсякденною та популярною серед соціальних груп населення, оскільки нове покоління схильне спрощувати форму вираження думки, змінювати порядок певних складових та упускати непотрібні для розуміння закладеного сенсу частини речення, скорочуючи при цьому величезний об’єм літературної форми

мовлення до розмовної. Під час практики мови з японцями, можна швидко звикнути до цих скорочень та навчитися сприймати мову, розуміючи повний обсяг думки, що в ній закладено, до того ж можна розпочати активно використовувати різні форми на власному досвіді. На противагу цьому, літературна мова є основою, яку обов'язково потрібно розуміти у будь-якому контексті, бо вона є повною формою японської мови та передає первинний сенс, розкриваючи повноцінно зміст сказаного.

Для кожного слова, що присутнє наразі в розмовній мові, знайдеться відповідник у літературному стилі, що відображає його повне значення. Сенс чи думка, що належить основі сказаного, може залишатися незмінним, проте його форма набуває більшої відповідності до норми офіційного повідомлення. Традиційно вживання слів розмовної мови при написанні тексту літературною мовою визнається помилковим, проте наразі більшість японців користуються деякими словами в обох формах, що заведено вважати коректним. Пов'язано це з тим, що в наш час більша частина розмовної лексики офіційно визнається допустимою в літературному стилі. Виходячи з цього, в іноземців можуть виникати складнощі в перекладі виразів чи форм слова, що вони звикли бачити лише в усталених умовах і конкретизованому контексті.

Мета роботи полягає у тому, щоб визначити ключові особливості літературної японської мови, які контрастують з сучасною розмовною мовою, та роль їх відмінностей у якості перекладу іноземною мовою.

Завдання роботи:

1. Дослідження історичних передумов та виникнення унормованої форми мови та причини поступової втрати її актуальності в усному мовленні, коли з'явився розмовний стиль.
2. Зіставлення основних особливостей та усталених правил літературної форми з допущеннями видозміни граматичної та лексичної складової у розмовній формі.
3. Порівняння написаного розмовною японською мовою тексту з його формою, що буде оброблено за всіма нормами державної мови. Його смисловий розбір та варіації перекладу в залежності від форми.

4. Визначення різниці у сприйманні тексту іноземцями, що вивчають японську мову, в залежності від того, оформлено повідомлення у літературному чи розмовному стилі. Цінність та розуміння різниці між формами мовлення.

Об'єктом дослідження виступають обрамлена японська мова, основні її граматичні норми та розмовна форма японського мовлення.

Предметом є власне літературна японська мова.

Матеріалами дослідження слугують лексична та граматична складова японської мови.

Протягом цієї наукової роботи ми скористалися таким **методом дослідження**, як метод порівняння та зіставлення, щоб виявити відмінні особливості літературної та розмовної японської мови, а також їх первинну подібну основу.

Наукова новизна дослідження зумовлена тим, що розуміння та правильний переклад унормованого літературною мовою японського тексту є настільки ж важливим, як і розуміння сучасної розмовної лексики, якщо людина бажає не лише вивчити іноземну мову, але і заглибитися в культурні цінності, що для самих японців є безумовно важливими. Завдяки проведеному науковому дослідженню буде удосконалено та продемонстровано у порівнянні відмінність між двома сторонами однієї й тієї ж мови.

Практичне значення цієї наукової роботи полягає у можливості подальшого використання її матеріалів для досягнення різниці між формами японського мовлення, що забезпечить більш коректне застосування мови в залежності від ситуації, в якій вперше опиняється людина, що вивчає японську мову, потрапивши до природного середовища. Результати дослідження можуть бути корисними для поглибленого розуміння основ японського мовлення.

РОЗДІЛ 1.

ОСНОВИ ПОНЯТТЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ФОРМИ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Виникнення обрамленої унормованої японської мови

Таємниця генетичної належності японської мови є однією з особливостей історії становлення мови як національної та власне частиною історії Японії. Існує немало гіпотез та досліджень серед наукового простору, проте по цей час і не вдалося остаточно прийти до висновку, який міг би бути єдиним і правильним на думку виключно всіх дослідників. Спричинено це недостатчею доказів, що могли б переконливо свідчити про істинність певного припущення чи визначати точний час зародження мови. Писемність з'явилась в Японії лише під час проникнення до країни китайської культури. В той час, коли корінне японське населення існувало без власного способу збереження та передачі інформації, крім усного, воно не залишило після себе підґрунтя для майбутніх досліджень виникнення мови. До становлення офіційної національної японської мови, якою ми звикли її чути, писемність та фонетична складова мовлення в Японії пройшла немало етапів і набула вигляду унормованої та обрамленої літературної мови.

Для прикладу, щоб полегшити розуміння подальшого процесу аналізу, слід розглянути декілька гіпотез щодо зачатків японської мови, яка є об'єктом цього дослідження. Найпопулярнішими вважаються припущення про змішане алтайське та австронезійське походження, а також думка, що японська мова бере свій зачин з корейської.

Зважаючи на цікаву гіпотезу, що була згадана вище, японська мова зародилась у той час, коли на острови Японії здійснювались напади алтайців, які були азійцями за походженням, судячи з певних історичних джерел. Професор Фудзіока, на якого посилається автор статті «Формування японської мови» (2016), визначав 14 спільних рис між японською та урало-алтайськими мовами. Деякими з них є відсутність декількох приголосних підряд на початку слів, позиція афіксів у кінці слова, упущення граматичної категорії роду та ін. Однак причиною не значної вагомості

вказаних рис є те, що їх зачаток може бути пов'язаний не з істинним походженням мови, а саме з обрамленням, якого вона набула вже після контакту з іншими державами, під їх лінгвістичним впливом. Згідно з цим зауваженням і деякими подальшими дослідженнями, вчені прийшли до гіпотези, за якою японська мова виникла ще 20 тисяч років тому. Зміст цього припущення полягає в тому, що поява окремої мовної групи пов'язана зі змішуванням декількох мовних сімей, а вже потім відточення певних норм під впливом таких мов, як алтайські та корейська.

Згідно з уже пригаданим вище, розвиток писемності та формування основ японської мови розпочалися з моменту вторгнення китайської культури до Японії, а саме – у VI столітті нашої ери. Причиною цього явища було укладення дипломатичних відносин з Китайською республікою на той час. Японці почали використовувати китайські ієрогліфи для відображення власних понять, перелаштовуючи їх на свій лад. З цього моменту почали розвиватись також поезія та література. Мову того періоду історії названо старояпонською. Однак цікавим фактом є те, що в ній було чимало особливостей, які не збереглись до нашого часу та були втрачені безслідно. Наприклад, замість п'яти голосних звуків, що наразі наявні в алфавіті, було вісім (Рубель, 1997).

Після цього японська мова пройшла певний шлях перетворень та змін впродовж довгого історичного періоду, щоб набути вигляду сучасної. Окрім запозичених *китайських ієрогліфів* – 漢字 /kanji/, згодом було розроблено та офіційно затверджено дві фонетичні системи, які були спробою японців відтворити власну писемність під впливом європейських країн, та власне за зразком їх алфавіту. Проте вони також зазнали чимало змін, оскільки в наш час ці абетки не мають багатьох рис та особливостей, що були наявні ще за їх створення.

Одну з фонетичних систем (カタカナ /katakana/) було сформовано вперше буддійськими ченцями, котрі використовували зразки та риси ієрогліфів Китаю в процесі створення. Наразі за допомогою символів катакани зображують письмово слова, що прийшли до Японії з інших країн, тобто були запозичені. Крім того, іноземці записують свої імена японською, використовуючи саме ці прописи.

Що стосується другої абетки (ひらがな /hiragana/), вона з'явилася на світ як особливий спосіб запису китайських ієрогліфів, призначений спеціально для приватних листувань чи щоденників. В наш час немає вірогідної інформації щодо основоположника цієї фонетичної системи, проте вважається, що хірагана спочатку була дещо незвичайним скорописом. Наразі ця абетка використовується в основному для вживання граматичних конструкцій, передачі відмінка, часу прикметників і дієслів. Інакше кажучи, хірагана відіграє чи не найважливішу роль в унікальності та сформованих основах японської граматики, що надалі також є важливим елементом порівняння літературної та розмовної японської мови, наявного в цьому дослідженні.

В загальному обсязі, сучасну лексику японської мови можна умовно поділити на три різновиди, такі як запозичена китайська (漢語 /kango/), запозичена іншомовного походження (外来語 /gairaigo/) і корінна японська (和語 /wago/). Цей розподіл було сформовано в процесі розвитку мови, та в цілому він є досить логічним, якщо розглядати суцільно склад мовлення. Досить неочікуваним є факт, що саме частина корінної лексики в японській мові найменша, що не є характерним для багатьох інших країн. Однак слід зазначити, вона все одно найуживаніша в сучасному мовленні. Японські слова зазнали численних перетворень, головним з яких була зміна одно- або двоскладових слів на багатоскладові (Yamaguchi, 2007).

Літературна японська мова охоплює не лише лексику, але й граматику, що є досить логічним висновком, тому що саме поняття виражає загалом структуру та основи всього, що належить до мови. Унормована сучасна японська мова виникла на основі численних змін та розвитку впродовж багатьох років, набувши вигляду досконалої та унікальної мови. Проте, окрім загальноприйнятого токійського діалекту, який зазвичай вивчається іноземцями, на основі певних обставин почали також виникати різноманітні стилі мовлення та їх особливості, що були спочатку притаманні лише певному колу людей.

1.2. Поява розмовної форми японської мови

Саме поняття японської літературної мови поєднує в собі загальноприйняті характеристики усного та писемного мовлення. Однак японці, як і будь-яка інша нація, далеко не завжди спілкуються на нейтрально-ввічливому рівні. Внаслідок певного соціального та територіального розмежування, історично розпочали формуватися різноманітні стильові риси та ознаки, у зв'язку з якими мова набувала забарвлення, доволі відмінного від звичайного. Таким чином виникла так звана «стилістика» мови. Нейтрально стилістична лексика є унормованою для вживання при будь-якому контексті та ситуації, в той час як деякі слова формують розподіл на різноманітні стилі, наприклад, розмовна мова, просторіччя, діалекти тощо (Комарницька, та Комісаров, 2012).

До початку історичної доби Едо (1603-1868) японська мова була розподілена на так звані *слова для писемності* (文章を書くための言葉 /bunsho:-wo kaku tame-no kotoba/) та *слова для розмови* (会話をするための言葉 /kaiwa-wo suru tame-no kotoba/). Розмежування між ними було чітким та зрозумілим: певні слова можна використовувати лише письмово, а деякі лише усно. Проте таке обмеження було дуже незручним та викликало складнощі не лише у побуті, але й у літературі для багатьох письменників. Внаслідок цього, у добу Мейдзі (1868-1912) виник *рух вербального об'єднання* — 言文一致運動 /genbunichi undo:/, що тривав приблизно у період з 1900 до 1910 року. Це повстання боролось за те, щоб поєднати слова в одну нероздільну мову. Результатом стало рішення передавати письмово текст, використовуючи “слова для розмови”, що застосовувалися у побуті того часу. Таким чином, найдавніша письмова форма літературної мови втратила свою актуальність і наразі неможливо зустріти її де-небудь, окрім давньої японської літератури. Однак давня розмовна японська мова з часом поділилась знову, уже на розмовний сучасний стиль та літературно обрамлене мовлення (口語体と文語体の違いとは？意味や例文・文章の書き方を解説, 2018).

Розмовна мова – 口語 /ko:go/ – виокремлюється як різновид, певна особлива форма та стиль літературної японської мови. Вона охоплює частину лексичних і граматичних особливостей, що використовуються під час неофіційних, побутових

комунікацій. Всупереч тому, що цей стиль є узагальненим і певним чином унормованим – у ньому чимало сталих конструкцій та форм, однак розмовна мова може також мати низку відмінностей в залежності від діалекту чи говору. Слід зазначити, що оскільки розмовний стиль є одним із відгалужень літературної мови, то саме від неї залежить його форма та особливості. Тобто, якщо в умовному передмісті розмовляють певним діалектом, що є основою комунікації місцевих жителів, розмовний стиль буде сформовано саме опираючись на характеристики основоположних одиниць їх мовлення.

Деякі вчені та словники подають визначення загального поняття розмовної мови простими словами, наприклад, як мови, якою ми розмовляємо за допомогою рота, та сприймаємо її на слух (“Encyclopædia Britannica Online”, 2012). Цікавим є те, що існують етнічні групи, що не мають писемного мовлення, проте кожна етнічна група формує власні розмовні особливості мови. Варто зазначити, що в загальному, значення полягає в сукупності слів, міміки та жестів мовця. Однак розмовна японська мова виникла як окремий стиль мовлення. Вона має власні граматичні та лексичні характеристики, що передаються як усно, так і письмово.

Попри те, що текст розмовною мовою можливо передати письмово, важливу роль у змісті сказаного визначає інтонація та наголос. Наприклад, в запитання розмовного стилю упускається частка *か* /ka/ в кінці речення, на відмінно від літературного, де саме вона допомагає визначити тип речення. Проте якщо прибрати цю граматичну частину, речення в розмовному стилі буде перекладатись по-різному в залежності від того, як саме його прочитати. Ця незначна різниця відіграє роль у перекладі, але для уникнення плутаниці, передаючи запитання розмовною мовою письмово, в кінці речення додається звичайний знак питання, що не вживається в літературному японському мовленні.

Розмовний стиль ще з початку свого формування був направлений на спростування і скорочення речень лексично та граматично. Японці прагнули розмовляти більш стисло, уникаючи частин речення, що не несуть особливого змісту. В основному мова не змінюється до непізнаванності, проте виражаючи думку в розмовному стилі, говір мовця скорочується і це дає можливість говорити більш

змістовно, витрачаючи менше часу на формальності. Через те, що ввічливість є неймовірно важливою для японців, літературна японська мова містить велику кількість конструкцій та форм, що додають до мовлення елемент поваги до співрозмовника на різних рівнях ввічливості. Тож розмовна мова має чіткі обмеження у використанні.

Спочатку розмовний стиль використовували лише поруч з близькими людьми, так в цілому і наразі розмовною мовою спілкуються в колі сім'ї чи друзів. Вважається грубістю використовувати її стосовно колеги чи тим більше вищої за статусом людини, якщо ви знаходитесь на робочому місці та обговорюєте професійні запитання. Перебуваючи вдома чи на прогулянці, говорити у простому стилі більш звично, тому що це спілкування уже можна вважати дружніми стосунками. Однак це не занадто обмежує використання розмовної мови, в діалогах із самими японцями ви зможете почути її набагато частіше, аніж офіційну. Усне мовлення доволі вільне для використання скорочень, оскільки у спілкуванні сам на сам це набагато зручніше, ніж дотримання всіх правил і форм. Проте, що стосується письмового використання, розмовний стиль зустрічається не так часто. Це пов'язано з тим, що у документах, шкільних та робочих папірцях офіційно потрібно користуватися обрешеною унормованою мовою. Не дотримання основних положень літературної мови, що могли б бути прийнятними в розмовному мовленні, свідчать про неосвіченість людини чи навіть безграмотність.

Хоч і вживання розмовного стилю не завжди є доречним в офіційному мовленні, багато слів розмовної мови є допустимими для використання у літературному стилі, якщо правильно врахувати контекст і визначити, чи є це доречним в тій або іншій ситуації. Наприклад, до такого методу вдаються, щоб передати забарвлення дитячого мовлення чи деякої розважливості тону. Тобто не завжди розмежування стилів є чітким, вони взаємопов'язані та інколи японці вдаються до їх змішування. Однак потрібно розуміти правила та норми обох форм спілкування, щоб використовувати цей метод вдало.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Генетична належність японської мови залишається невідомою до нашого часу. Існує безліч досліджень істинного походження мови, однак неможливо досягнути фактів, які були втрачені в історії давнього часу. Це було спричинено тим, що японська культура і населення тієї ери не залишило після себе письмових доказів — уся інформація була об'єктивною та передавалась із уст в уста, що наразі не є гарантованим доказом тієї чи іншої теорії походження мови.

Після тривалих перетворень японська мова здобула та відточила власну систему писемності, що виявилася у двох алфавітах — хірагана (ひらがな /hiragana/) та катакана (カタカナ /katakana/). Крім того, з давніх часів японці використовували китайські ієрогліфи – 漢字 /kanji/.

До початку історичної доби Едо (1603-1868) у японській мові існував чіткий розподіл на *слова для писемності* (文章を書くための言葉 /bunsho:-wo kaku tame-no kotoba/) та *слова для розмови* (会話をするための言葉 /kaiwa-wo suru tame-no kotoba/). Це викликало певні складнощі та стало причиною руху *вербального об'єднання* — 言文一致運動 /genbunichi undo:/, що тривав близько 10 років. Метою повстанців було об'єднання мови в одну цілісну структуру, чого вдалося досягти лише частково. Наслідком руху був указ імператора щодо визнання лише слів для розмови як єдиної офіційної японської мови. Однак з часом знову виникла необхідність розподілу, яку визнають і наразі. Це літературна та розмова японська мова.

Розмовна мова виникла із сучасної літературної, проте як і сучасна літературна, вона належить до слів для розмов, тобто розмовної форми давніх часів. На відмінно від літературної форми, розмовне мовлення тяжіє до скорочення граматичного та лексичного наповнення речення, передачу повної думки мовця, але у стислій формі вираження, підкреслюючи емоціональний аспект. Розмовну мову використовують для неофіційних та побутових комунікаційних процесів.

РОЗДІЛ 2.

ПОРІВНЯННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ ТА ЇЇ РОЗМОВНОГО ЕКВІВАЛЕНТУ

2.1. Відмінність сучасної розмовної форми від літературної японської мови

Грамаітичні коніструкції японської розмовної мови в основному є спростованою формою літературно унормованих основ. Іноді звучання здається абсолютно відмінним, а слова замінюються на стилістично забарвлені, проте характерні основи та сенс сформованого перетворення залишаються незмінними. Однак, що стосується лексики, є доволі багато специфічних слів, які відносяться лише до розмовного мовлення, та вживання їх у літературному стилі буде вважатися помилкою при спілкуванні, або ж просто грубістю. Розмовний стиль передає особливі риси емоціонально-експресивного вираження, зазвичай в усному мовленні. За допомогою певної лексичної частини, що не є нормою для літературної мови, японці передають своє ставлення, емоції та враження від ситуації.

Певним чином можна визначати, яким стилем слід скористатися в тій чи іншій ситуації, керуючись умовним правилом: розмовна мова, коли звертаєшся до конкретного співрозмовника, а літературна мова — коли розповідь направлена для різних людей (певної аудиторії). Однак це не є узагальненою нормою і підходить не для всіх випадків. Всупереч цьому, іноді в ситуаціях, коли потрібно якнайшвидше вибрати потрібний стиль, правило вище може стати у пригоді, щоб пригадати риси в загальному. Після цього вже легше буде відтворити у пам'яті взаємопов'язані особливості та сформуваи думку правильно. Більш доречною все ж таки є концепція, що літературна японська мова стосується розмов на роботі та писемних офіційних тестів, а розмовний стиль придатний для приватних діалогів та особистого листування (話し言葉 (口語) と書き言葉 (文語) の違いと直し方【一覽表あり】 , 2022).

Підтверджуючи вищесказане, слід зазначити, що чіткого розмежування стилів у японській мові просто не існує. Та чи інша форма спілкування може набувати характеристик та запозичувати певні особливості один від одного. Зазвичай

важливішу роль у тоні мовця відіграє саме категорія ввічливості, а не стиль мовлення. Проте пізнання та здатність розрізняти та користуватися різними формами мови свідчать про освіченість та серйозність намірів людини у її вивченні, а також допоможуть справити хороше враження. Хоч застосування деяких розмовних конструкцій у змішаному стилі не є помилковим, але це може поставити вас у положення людини, яку не будуть сприймати серйозно. Тобто вибирати між розмовним та літературним стилем слід лише зважаючи на те, як саме ви бажаєте себе представити та яке враження хотіли б справити.

Літературну японську мову також називають *писемною формою мови* — 書き言葉 /kakikotoba/. Коли ми записуємо щось, слід чітко та правильно формувати свою думку. Особливу увагу потрібно приділяти граматичній правильності тексту. Лексика може бути зрозумілою завдяки досвіду та словниковому запасу читача (хоч розмовна лексика в літературному стилі все одно вважається недоречною у більшості випадків), а от граматична обмеженість та помилкове використання неправильних форм часто сплутує основну думку, що автор хотів би донести. В розмовному стилі, що також визначається як *усна форма мови* — 話し言葉 /hanashikotoba/, ця проблема не є такою важливою, оскільки більшу частину сказаного легше зрозуміти, спостерігаючи за жестами чи тоном голосу співрозмовника. Ще однією з причин спрощення та зміни граматичних форм під час розмови є те, що коли мовець виражає думку, йому потрібно формувати її швидко та відразу ж, не зупиняючись, щоб пригадати правило чи перефразувати для кращого звучання та сприйняття тексту другою стороною. Таким чином, упускаючи певні формальності, зміст залишається зрозумілим, тому що мовець самостійно підкреслює сказане інтонаційно чи за допомогою наголосів. В записаному тексті читач не розуміє відразу, з яким настроєм та ціллю було побудоване речення, тому помилки чи упущення можуть його спантеличити. Неповноцінне дотримання норм обрамленої мови формують нечитабельність тексту.

Однією з характерних рис, що яскраво відрізняє розмовну мову від літературного стилю є розчленованість складнопідрядних речень під час діалогу. Ця особливість сформувалася на культурному рівні, оскільки японці звикли

демонструвати свою зацікавленість в розмові, а також очікувати підтвердження від співрозмовника, що той згоден продовжити бесіду, за допомогою певних пауз. Таким чином, складнопідрядне речення може бути розділено на дві частини, одна з яких буде запитанням, а друга відповіддю, що потрапляють до реплік різних сторін розмови. У зв'язку з цим явищем, сполучна частка займає позицію в кінці фрази, що є недопустимим у літературному стилі на відмінно від розмовного, де немає чіткої схеми побудови та структури речення (Комарницька, та Комісаров, 2012).

Крім того, що вже було зазначено, літературна японська мова не допускає написання тексту з використанням діалектизмів. У розмовному стилі в залежності від регіону формуються певні особливості вираження. Усне мовлення є вільнішим у формуванні та застосуванні, в той час як літературний стиль — це чітко обрешена мова, що виражається за допомогою усталених норм, які повинні бути зрозумілими для усіх жителів з різних куточків країни. Літературний стиль вивчається у всіх навчальних закладах та є основою мови. Можуть виникати певні виключення чи варіації норм, однак підґрунтя залишається єдиним та не підлягає диференціації за регіоном чи говором.

Використання літературної мови в офіційних документах дає змогу чітко й зрозуміло донести суть і мету сказаного. Формування речення та порядок його граматичних частин є сталим і відточеним, що допомагає вдало передати важливі слова, розкривши тему правильним чином. Наперекір вимогливості та рамок норм літературної форми, існують деякі виключення зі звичайних правил, а також дозволені зміни у передачі слів письмово. В розмовній мові немає суттєвої потреби унормування письмового тексту, що передавав би усно сказану думку. Тому не існує особливих вимог до способу оформлення, завдяки чому, записуючи речення у розмовному стилі, деякі слова дозволено зображувати хіраганою чи катаканою, навіть якщо вони мають усталений ієрогліфічний вигляд. Таким чином, текст стає більш “розбавленим”, легшим для зорового сприйняття читачем. Саме таку особливість веною мірою успадкував і літературний стиль. Як зазначено у звіті 72-го засідання *Ради у справах культури* — 文化審議会 (2022), при зіставленні офіційних текстів можна користуватися “допустимими формами” слів — 許容 /kyouyo:/. Тобто

навіть у застосуванні повністю літературної форми автор має можливість вдаватися до певних методів, що виникли як особливість розмовного мовлення.

Стає зрозуміло, що всупереч розподілу стилю на письмовий та усний, не існує чітко визначеної межі між ними. Спочатку розмовний стиль використовували дійсно лише в діалогах між собою, а літературний — в документах та письмового викладу думок. Проте згодом розмовну форму мовлення та слова-відповідники розмовного стилю почали передавати письмово, щоб підкреслити певний колорит тексту чи наблизити читача до атмосфери твору, тому що розмовна форма створює враження побутових розмов, що так знайомі кожному. Крім того, цей стиль використовували в особистих листуваннях та щоденниках, тому що так набагато простіше виразити думку, та не було необхідності в надмірній офіційності мовлення. Своєю чергою, літературною японською мовою розмовляють між собою чимало японців, коли дотримуються поважливого тону та намагаються справити враження освіченої людини, спілкуючись із незнайомцями чи колегами на роботі.

Сучасне покоління в основному звертається до розмовної форми японського мовлення всюди, окрім навчальної або робочої програми. На різноманітних японських форумах аргументують це тим, що нема потреби дотримання суворих норм у ситуаціях, де все очевидно зрозуміло слухачам або читачам. На перший погляд, розмовний стиль здається дійсно значно простішим, тому далеко не кожен звертає увагу на тонку межу між двома формами. Під час обговорення 「例えば」は口語ですか？それとも文語になりますか？ /“tatoeba”-wa ko:go desu ka? soretomo bungo-ni narimasu ka?/ — *“Слово “наприклад” належить до розмовної мови? Чи його можна використовувати у літературній?”* — на форумі Yahoo! JAPAN (2013), анонімний користувач зазначив, що наразі літературна та розмовна мова є майже ідентичними, а єдина їх різниця — це використання у розмовному стилі слів з упуцненнями, на відмінно від літературної, де така манера вважається недопустимою. Більшість користувачів погодилися з цією думкою, та підтверджували, що лексична різниця між формами не має значного сенсу. Проте, всупереч тому, що літературною мовою звикли користуватися в основному за необхідності дотримання правил, вона відіграє чималу роль в образі мовця та його

сприйнятті співрозмовником. В інтернет мережі чи під час несерйозної дискусії дійсно можна не турбуватися про свій вигляд в очах співрозмовника. Однак часто виникають ситуації, коли потрібно правильно представити себе й справити хороше враження, передавши власну серйозність намірів і ставлення до бесіди, що триває наразі. В такому випадку недоречно користуватися розважливою розмовною мовою.

Літературна мова визначається як офіційна, унормована та зрозуміла для сприйняття будь-яким читачем. Звісно, багато людей звикають до розмовної мови, використовуючи її всюди, що допомагає зберегти свій час, уникнути непотрібних пояснень, які є зрозумілими із контексту. Проте саме через допустимість таких упущень, скорочень і перестановок граматичних та лексичних частин у реченні розмовна форма не визнається офіційною мовою, оскільки своїми правилами та закономірностями вона наближається більше до діалекту чи говору. Розмови вдома, з друзями чи сам на сам з близькими людьми не обмежуються ніякими нормами, що дозволяє змінювати мовлення так, як найзручніше для самого мовця, а також забезпечує комфорт для слухача. Однак щодо офіційних листів, вебсайтів, новин і багатьох інших соціально корисних різновидів медіа, то найважливішим є не характер чи індивідуальність, емоції автора, а чітко сформований і зрозумілий для всієї аудиторії текст. Зазвичай літературну форму використовують для того, щоб інформація не була перекручена чи незрозуміла через неоднозначність, яка може виникнути у зв'язку з граматичними помилками або зміною порядку частин речення. Тобто літературна мова, на відмінно від розмовної форми, дає змогу виразно та не плутано передати думку, певну новину, важливу вказівку чи інформацію. Не зважаючи на обставини, особливість поведінки чи намір мовця, написаний літературною формою текст стає зрозумілим для будь-якого читача, навіть якщо особисто він не знайомий з людиною, яка передає повідомлення.

Для розрізнення стилів найважливішим є те, якого тону та забарвлення набуває мова в залежності від них. В той час як розмовна мова використовується для спілкування із друзями, сім'єю, записах в щоденниках, дописах у власному блозі чи на особистій сторінці в соціальних мережах, літературним стилем потрібно користуватися в усіх офіційних ситуаціях, як робочі документи, рукописи

письменників, статті в інтернеті, що належать до наукових та офіційних. Саме тому розмовний стиль є легшим та ближчим для японців, крім того, літературне мовлення іноді може бути для них занадто складним та незрозумілим, особливо для молодшого покоління. Також важливим є адаптивність словникового запасу розмовної мови, що робить його зручнішим через те, що слова в повсякденному мовленні часто змінюють форму в залежності від середовища та перемін, що приходять з часом. При цьому літературна мова є більш сталою та зазнає змін лише при необхідності та з уведенням до граматики чи лексики нових норм та загальних понять.

У випадку, коли людина користується лише розмовною мовою, її можуть прийняти за неосвічену, нахабну особистість. Проте використання лише літературної мови призводить до сухості мовлення та створює враження байдужості чи недосконалої вміння передавати свої почуття, емоції. Ці форми японської мови повністю взаємопов'язані та не можуть існувати одна без одної. Тому неможливо сказати, що людина досконало знає мову, якщо вона вивчила лише основи одного чи іншого стилю. Важливо розуміти та уміти поєднувати, обирати ту форму мовлення, що личить ситуації, підходить для відносин зі співрозмовником, а також є вдалою та доречною. Під час активного використання обох типів мовлення, їх різниця стає зрозумілою, починаючи з основних правил та норм. Через це існує необхідність наполегливо розширювати свій словниковий запас, вивчаючи слова різних форм мови, набуваючи навичок володіння ними у побуті та офіційних ситуаціях. Найважливіше не пам'ятати термінологію та визначення цих стилів, а правильно користуватися та розуміти, в якому контексті слід застосовувати кожен з форм.

2.2. Порівняння лексики та граматики двох основних форм японської мови

Характерною основою літературної японської мови є те, що текст повинен бути оформлений без упущень та помилок, за всіма нормами та з доречним використанням граматичних правил. Передаючи повноцінно зміст сказаного, автор тексту застосовує форму мовлення так, щоб вона була зрозумілою для всіх і не залишалася місця для непорозуміння чи двозначності. Саме тому головна

відмінність між розмовним та літературним стилем це повнота висловлення та змістовність. Використовуючи літературно оформлений текст, ми можемо детально передати та проявити всі закладені поняття для читача, що дозволяє безпомилково сприймати прочитане чи почуте. В той час як розмовний стиль націлено на спростування та скорочення, тому мовець здатен пояснити бажане швидко та не настільки змістовно, проте влучно передаючи основний сенс і намір сказаного без надлишкової уваги до повноти викладу.

У японській мові наразі існують певні усталені стадії ввічливості, основні характеристики яких відомі як проста, нейтрально-ввічлива та шаноблива форми слів. Кожна із перерахованих форм є доречною та правильною у літературно обрамленому японському мовленні. Розмовна мова вирізняється використанням простої форми як основи побудови речення, тому іноді фрази, у яких застосовується проста форма для унормованої граматичної конструкції, можна сплутати з реченням розмовного стилю. Простою формою дієслів є їх словникова форма, а прикметники втрачають частинку *です* /desu/, що використовується як заміна дієслова в кінці речення. Саме слово *です* /desu/ перетворюється на *だ* /da/ в розмовному стилі, проте часто ця частинка випускається в розмовному мовленні або її звучання пом'якшують за допомогою різноманітних вигуків та інших частинок, що займають місце в самому кінці речення.

Найважливішими засобами сприйняття теми та сенсу сказаного у розмовній мові є інтонація і наголос у реченні. Певним чином, відсутність цих характеристик у письмовому мовленні ускладнює засвоєння матеріалу та правильне розуміння тексту. Наприклад, у розмовному стилі відсутня частинка *か* /ka/, що використовується для формування питального речення та займає місце вкінці. Це упущення компенсується логічним наголосом. Тобто, голос інтонаційно затихає в кінці речення, якщо воно є стверджувальним, а щоб передати питальну форму, на відмінно від літературного стилю, в розмовній мові достатньо зробити останній склад наголошеним, підвищивши голос. Для наочного прикладу використаємо просту фразу “*йти на вечірку*”:

パーティーへ行く /pa:ti:-e iku/

Без контексту складно зрозуміти мету сказаного, через те, що письмово речення “*Идеш завтра на вечірку?*” було би передано дослівно. Однак в залежності від інтонації є декілька варіантів, як це звучало б у літературному стилі:

(1) 明日パーティーへ行きます /ashita pa:ti:-e ikimasu/

(2) 明日パーティーへ行きますか /ashita pa:ti:-e ikimasu ka/

Приклад (1) є ствердженням, що усно було б передано пониженням голосу вкінці сказаного. Натомість речення (2) сформоване як запитання, що також у своїй простій формі буде співзвучно зі ствердженням, але характерне підвищенням тону в самому кінці. Для того, щоб уникнути плутаниці, формуючи письмово питальне речення розмовної мови, розпочали додавати знак запитання, що насправді не був доволі вживаним у японській мові раніше.

Розмовна мова орієнтована на спрощення та скорочення речень, на відмінно від літературного стилю, у якому найважливішим є повнота змісту та застосування граматично правильних форм. Саме тому часто зустрічається упушення певних складів чи частин слова, а також їх заміна на більш зручні у використанні форми, котрі з часом стали морфологічними синонімами до форм літературного стилю. При швидкому мовленні деякі з них мовець “проковтує” випадково, тож з часом стало зрозумілим, що було б значно зручніше для вимови та простіше у сприйнятті на слух, якщо уникнути недоречного збігу звуків.

Оскільки японці звикли висловлюватися доволі швидко та впевнено без довгих роздумів, ніби вони завжди знають, що саме сказати далі, розтягнення слова до його повної форми в усному мовленні здається доволі клопітким та недоладним. Частина речення, які у розмовній мові набули загальноприйнятого виду з виключеним складом або навіть цілою їх частиною, сформували окрему групу, що японці називають *ら抜き言葉 /ranuki kotoba/— слова з упушеннями*. Розглянемо декілька прикладів таких слів, що сформувались як своєрідний молодіжний сленг, який наразі є основою спілкування в Японії.

(1) この肉を食べられません。 /kono niku-wo taberaremasen/

(2) この肉を食べれない。 /kono niku-wo taberenai/

Я не можу їсти це м'ясо.

Речення (1) записане у літературному стилі, а слово 食べる /taberu/ (їсти) використано у потенційній формі 食べられる /taberareru/ (можу їсти) та нейтрально-ввічливому вираженні 食べられます /taberaremasu/ (можу їсти). У цьому слові в розмовному стилі упускається склад ら /ra/, як можна помітити на прикладі (2), а саме дієслово спростовується до ない-форми. До обох складів, що стоять поруч, належить звук /p/, тому при швидкому ритмі, звучання здається доволі різким та різке слух. Ось чому один із цих складів випускають: сказане слово сприймається достатньо м'якшим, так що нескладно почати наступне речення, пов'язавши його з попереднім за допомогою градуйованого переходу.

Також доволі використовуваним прикладом слів з упушеннями є дієслова у простій довгій формі теперішнього часу, тобто ている-формі. У літературному мовленні закінчення таких слів може бути власне -ている /teiru/ або -ています /teimasu/, в залежності від побудови речення. Застосовуючи розмовний стиль, слід упустити склад い /i/, що значно полегшує звукове навантаження в кінці речення. Іншими словами, ця конструкція буде звучати як -てる /teru/. Це виключення звуку у слові більшість людей використовують усно без роздумів, навіть якщо не знайомі з таким своєрідним правилом. Проте варто бути обережним, тому що пропустити цей склад у літературній мові є недопустимим та вважається помилкою. Щоб видимо проілюструвати цю різницю між формами, скористаємося наступними прикладами речень:

(1) 毎日宿題をしている。 /mai nichī shukudai-wo shite iru/

(2) 毎日宿題をしてる。 /mai nichī shukudai-wo shiteru/

Я роблю домашнє завдання кожного дня.

Приклад (1) записано в літературному стилі, тоді як приклад (2) передає розмовне мовлення письмово, користуючись словом з упушенням. На перший погляд, може здаватися, що різниця незначна. Однак не слід нехтувати ustalеними та чіткими нормами літературної японської мови, попри те, що сенс зрозумілий навіть з використанням розмовної варіації.

Стосовно лексичних особливостей, немає своєрідних закономірностей застосування певних слів. Існує лише особливий розподіл на вирази, що можна використовувати тільки в розмовній мові, та ті, що є допустимими як у розмовному, так і в літературному стилі. Деякі слова також є притаманними більш літературній мові, але їх використання в усному мовленні та бесідах з близькими людьми не вважається помилковим. Наприклад, літературне слово *обережно* — きちんと /kichinto/, в розмовній мові звучить як ちゃんと /chanto/. Звісно, є ще величезна кількість таких пар зі слів, як от やっぱり /yappari/ — やはり /yahari/ (*все ще*), なん で /nande/ — なぜ /naze/ (питальне слово *чому?*), どんどん /dondon/ — 急速 /kyu:soku/ (*поспішно*) та ін. Між собою вони є синонімічними, проте слід бути обережним у використанні. Прослідкувати та зрозуміти, як саме відрізнити такі слова за стилем, занадто складно. Тому зазвичай до них просто звикають, або ж навчаються розрізняти найбільш уживані вирази, щоб застосовувати їх доречно.

Характерним атрибутом японського розмовного мовлення є частинки-закінчення, що не притаманні для літературного стилю. Вони абсолютно незалежні граматично, проте передають певне емоційне забарвлення та надають насиченості тону мовця. Зазвичай їх розподіляють за використанням, оскільки деякі частинки переважно належать до мовлення чоловіків, а інші вказують на належність сказаного жінці. Одними з таких, непритаманних літературній мові, частинок є わ /wa/, ぞ /zo/, ぜ /ze/, な /na/ або なあ /naa/ тощо. Наприклад:

1. すごいわ。 /sugoi wa/ (*Круто!*)
2. 本当に難しいぞ。 /honto-ni muzukashii zo/ (*Це дійсно складно.*)
3. その店へ行こうぜ。 /sono mise-e iko: zo/ (*Ходімо до того магазину.*)
4. 宿題をしたくないな。 /shukudai-wo shitakunai na/ (*Я не хочу робити домашнє завдання.*)

Немає особливих правил застосування та приєднання цих частинок до речення, вони додаються в кінці та не є граматичними конструкціями. Алгоритм на прикладах стає зрозумілим одразу. Звісно, є також деякі частинки, що

застосовуються і в літературному мовленні, такі як *ね* /ne/ або *よ* /yo/. Вони теж несуть емоційне забарвлення і відіграють певну роль у реченні та при перекладі.

Зважаючи на суворі обмеження та рамки, літературна мова лунає чітко, зрозуміло та достатньо повноцінно, щоб не потребувати додаткових пояснень. Завдяки формі, якої вона набула, усі слова у реченні виразні та звучать твердо і впевнено. Розмовна мова, навпаки, направлена на пом'якшене забарвлення, передачу почуттів і думки мовця з урахуванням емоційності та ситуації. Тому в розмовному мовленні почали додавати до речення не лише частинки-закінчення, але й певні особливі слова, що наразі належать лексичній складовій цієї форми та не вживаються у літературній мові. Наприклад, слова заперечення та підтвердження, відомі як *はい* /hai/ та *いいえ* /iie/ набули форми *うん* /un/ та *ううん* /uun/. Варіант розмовної мови звучить м'яко, підкреслюючись інтонаційно, та не занадто вирізняється у реченні, що доволі зручно у ситуації, коли не потрібно наголошувати на відповіді, а лише коротко донести до співрозмовника, правильним чи хибним є його припущення, або погодитись чи заперечити певні його слова. Крім того, розмовна форма активно керується використанням вигуків, таких як *ああ* /aa/, *まあ* /maa/ та ін. Вони також доволі полегшують сприйняття на слух та створюють ефект плавності мови.

До того ж з огляду на чітке та обрамлене формування речень у літературному стилі, на відмінно від розмовної лексики, не є доречним вживання слів, що виражають невпевненість мовця чи невірність інформації. Контрастний та рішучий виклад у літературній формі розподіляє подання думки та змісту на точні відомості та тверде заперечення правдивості. Такі невпевнені чи розмиті лексичні складові, як, наприклад, *基本的には* /kihon mato-niwa/ — *в основному, переважно*, *ある意味* /aru imi/ — *в певному сенсі, певною мірою, більш-менш*, та ін., виражають частковий зміст та окреслюють деяку ймовірність похибки у сказаному, що не є слухним фактором під час використання цієї форми мови. Однак у розмовному стилі ця особливість доволі вживана та часто використовується, щоб м'яко донести до співрозмовника збентеженість або сумнів щодо певного твердження. Контрастом між формами у такому випадку виступає впевненість та вірогідність сказаного, що

повинно бути чітким та зрозумілим для повноцінної передачі сенсу співрозмовнику без можливих похибок чи непорозумінь.

2.3. Різниця між формами японської мови при перекладі іноземною

Всупереч тому, що у японській мові форма та стиль тексту відіграє значну роль у сприйнятті співрозмовником, при перекладі ця відтінкова особливість дещо втрачається. Контекстна невідповідність пов'язана з характерними японському мовленню різноманітними повними та скороченими формами слів, що передають відмінкові, часові та інші граматичні чи лексичні характеристики. Більшість мов перекладу, включаючи українську, не містять достатньо смислових та відтінкових різноманітних слів, які змогли б повністю передати підтекст сказаного. Тому зазвичай речення, що в японській мові виражені розмовним та літературним стилем, у перекладі на українську будуть звучати однаково без підкреслення емоційності чи освіченості мовця у кожній із варіацій. Наприклад, фраза українською мовою “я спізнився” може прозвучати по-різному, в залежності від форми мови:

(1) 遅れてしまいました。 /okurete shimaimashita/

(2) 遅れてちゃった。 /okurete chatta/

Японською мовою речення (1) записано у літературній формі, в той час як речення (2) є його розмовним варіантом. Переклад українською абсолютно правильний та повністю передає сенс сказаного, тому справа не в професійних навичках перекладача, а саме у різноманітності словникової сфери, якою він може скористатися.

Однак не у всіх випадках виникає ситуація дефіциту слів, що можуть проявити підтекст. Хоч японська мова містить значно більше синонімів та контекстного навантаження, проте в інших мовах світу також наявний певний умовний або ж офіційний розподіл на розмовну та літературну лексику. Тому в окремих випадках можливо передати стилістичну особливість сказаного у перекладі за допомогою лексичних відмінностей. Слід підкреслити, що характерність виявляється саме стилістично, а не як окрема форма мови, відповідно до оригіналу. Тобто стає можливим передати читачу певний намір або тон речення, однак мовою перекладу

форма мови залишиться незмінною. В українській мові контраст літературної мови з розмовною можливо передати вживанням науково-публіцистичного стилю, що саме і проявляє певні своєрідності вживання, подібні до літературного стилю японської мови.

Насправді у перекладі іноземною мовою розмежування форм є майже незначним та доволі прозорим, проте навіть саме в японській мові не завжди зрозуміло, до вживання якого стилю вдається мовець. Один із факторів виникнення таких складнощів — змішаність форм, що поєднуються у літературно-розмовний стиль мови. Через те, що деякі слова розмовної форми стають усталеними також у літературній мові, поповнюючи її словниковий запас, с часом стало складніше визначати межі та відмінність форм. Прикладом такого поєднання є доволі активне вживання розмовного елемента *けど* /kedo/ (*але, проте*) у реченнях літературного виду. Його використання створює певну експресивність в емоційному аспекті сказаного. Крім того, застосування цієї частинки в кінці речення для зрозумілого переходу до наступного чи пояснення попереднього виявилось дійсно зручним способом підкреслити ясність вираження мовця. Перекладаючи таке речення українською, елементи *けど* /kedo/ та *が* /ga/ означають одне і те ж — *але, проте, однак* — та не передають особливо емоційного контрасту в порівнянні між собою. Наприклад:

(1) すみませんけど、今日パーティーへ行くつもりじゃなかったんです。

/sumimasen kedo, kyo pa:ti:-e iku tsumori ja nakatta n desu/

(2) すみませんが、今日パーティーへ行くつもりじゃなかったんです。

/sumimasen-ga, kyo pa:ti:-e iku tsumori ja nakatta n desu/

В реченні (1) використано розмовний елемент, тоді як у реченні (2) подано повністю літературну форму слів. При перекладі обидва приклади будуть звучати як “*вибачте, але я не планувала іти на вечірку сьогодні*”. Звертаючись до оригіналу, приклад (1) передбачає, що мовець схвилюваний думкою, що похід на вечірку не входить до його планів, тому він не може піти, в той час як у прикладі (2) мовець звертається більш нейтрально, просто доводить до уваги співрозмовника причину, чому він не зможе прийти. Тож можна помітити, що незалежно від підкресленого

емоційного підтексту в японській мові, у перекладі українською ця незначна різниця втрачена, хоч і не відіграє важливої ролі у контексті.

Відповідно до норм літературної мови, неправильно вживати підряд слова, що мають однакове значення. У розмовному мовленні не акцентується увага на цьому, а власне форма вираження використовується для підсилення значення фрази, не вважаючись помилковою. Тому при перекладі не завжди є можливим підкреслити гіперболізований сенс сказаного. Наприклад, для позначення вставного слова “*спершу*” існує декілька синонімічних варіантів, такі як *まず* /mazu/ або *最初に* /saisho-ni/. Обидва приклади несуть однаковий сенс, тому в літературному мовленні обов’язково вживати лише один з них. В той час як у розмовному стилі допустимо використати фразу *まず最初に* /mazu saisho-ni/ як одну повноцінну конструкцію. Коли потрібно здійснити переклад українською мовою, не буде помилкою застосувати значення одного з цих слів, наприклад, *спочатку* або *по-перше*. Однак у перекладача з’являється можливість скористатися більш підсиленим визначенням, що існує в українській мові, наприклад, такі як *перш за все* чи *насамперед*. Вони також є варіантом перекладу цих слів, але якщо їх використано в розмовній формі підсилення, то доречним буде обрати серед усіх синонімічних способів вираження українською мовою той, що найяскравіше підкреслює суть сказаного в оригіналі.

Однією з доволі популярних помилок перекладачів-початківців є дослівний переклад, при якому зберігаються частинки-закінчення у такому ж вигляді, якими вони відтворені в оригіналі. Такі частинки є зазвичай атрибутом розмовної мови та дійсно передають певний емоціональний відтінок чи характеристику персонажа, проте часто перекладачі ігнорують той факт, що таких частин немає у мові перекладу. Наприклад:

天気がいいわ！ /tenki-ga ii wa/

Це речення перекладається просто та зрозуміло: “*Чудова погода!*”. Однак помилково іноді в кінці дописують частинку оригіналу, що формує незрозумілу фразу “*Чудова погода, уа!*” Часто цю похибку у перекладі оправдовують тим, що такий вигук є особливістю конкретного персонажа, його родзинкою. Проте це далеко не так, тому що частинка *わ* /wa/ використовується великою кількістю людей, в

основному жінок, як певна характеристика, риса розмовного мовлення. Звісно, є частинки-закінчення, що несуть сенс і визначають зміст речення. Наприклад, частинка *ね* /ne/, що суміжно існує як складова розмовного мовлення, так і допустима в літературному стилі в окремих ситуаціях. У перекладі можна передати її як зворот альтернативного запитання “чи не так?”, крім того, завдяки цьому окреслюється певне забарвлення змісту сказаного. Але у будь-якому разі не слід перекладати ці частинки дослівно. Розуміння різниці між їх використанням у розмовній та літературній мові допоможе уникнути помилок перекладу чи складнощів у сприйнятті перекладу читачем.

Хоча не завжди вдається зрозуміти, до якої форми мовлення належить текст, це відіграє далеко не останню за вагомістю роль у перекладі іноземною мовою. Особливо важливо розрізняти ці два стилі під час перекладу літератури, або діалогів, де присутні декілька дійових осіб. Яскравим прикладом перетину різних форм мови у сучасному розумінні є *манга* — 漫画 /manga/ — різновид японської літератури, також відомий як японські комікси. У них завжди наявні різноманітні персонажі, кожен з яких має власний характер і манеру мовлення. Під час діалогів, попри те, що це письмовий виклад, частіше за все застосовується розмовна мова. Очевидно, пов’язано це з тим, що у творах зазвичай події приймають вигляд динамічного сюжету зі сценою дій. Тому у віконцях із репліками використовують “живу” мову персонажів. Зважаючи на це, як і в реальному житті, в певних ситуаціях з’являється необхідність застосовувати літературний стиль, щоб передати офіційність розмови, або ж серйозність, ввічливість персонажа, його шанобливе відношення до співрозмовника. Наприклад, частина діалогу з використанням різних форм мови з манги 「勇者の母ですが、魔王軍の幹部になりました」 — “Я матір головного героя, але стала командиром армії Короля Демонів” (2022):

–何を勝手なことをしてる。何様のつもりだ?!

/nani-wo kattena koto-wo shiteru. nanisama tsumori da/

–彼らが犯人じゃなかったらどうするつもりです。

/karera-ga hannin ja nakattara do: suru tsumori desu/

Перша репліка належить людині, що вища за званням, а наступна — його підлеглому. Наперекір емоційності господаря і його зневажливий тон мови, другий персонаж звертається ввічливо й обережно. В японському оригіналі такий контраст легко можна передати завдяки розмовній та літературній формам, що вдало підкреслюють не лише соціальне положення учасників розмови, але й відзначають певні риси характеру, такі як зарозумілість чи, навпаки, холоднокривність, що зберігається навіть у ненадійному положенні. При перекладі важливим також є передати цей підтекст, на перший погляд, звичайного діалогу. Репліка першого персонажа може бути перекладена як *“Що за свавілля тут відбувається? За кого ти себе маєш!?”*, а відповідь другого — *“Що ти плануєш робити, якщо виявиться, що вони не крадії?”*. Звісно, переклад є точним і зрозуміло, що саме відбувається під час цієї розмови. Проте, щоб підтримувати для читача емоційне схвилювання, врахувавши тон і форму мови оригіналу, стає можливим підкреслити це засобами мови перекладу. Робота перекладача полягає саме у тому, щоб доречно сформулювати текст, що повноцінно окреслив би закладений сенс в оригіналі. Зважаючи на ці фактори, діалог може бути перекладено саме так:

— *Що за свавілля ти витворяєш? За кого себе маєш, чорт візьми?!*

— *Що Ви плануєте робити, якщо виявиться, що вони не крадії?*

Найзручніший спосіб підкреслити відношення до людини, це оформити правильно переклад звернення. Вища за статусом людина, що чуттєво роздратована, використовує звернення *ти*, однак підлеглий все одно відповідає ввічливим та поважливим *Ви*. Крім того, у перекладі з’явилася ціла фраза *“чорт візьми”*, що не має відповідника в оригіналі. Проте саме вона зрозуміло окреслює зневажливість і грубість одного з учасників дискусії до іншого. Тобто, завдяки розмовній формі висловлення та окресленій ситуації, у перекладача з’являється можливість використати більш неформальні чи навіть грубуваті слова для того, щоб показати читачу емоційний та соціальний контраст на сцені дій найбільш наближено до оригінального японського тексту.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Літературна мова не допускає використання сумнівних відомостей, невпевненого позиціювання або неточних конструкцій для вираження сенсу, що мовець бажає донести до співрозмовника. Таким чином, ця форма японського мовлення підкреслює повноцінну інтерпретацію сказаного, що повинна бути зрозумілою для кожного учасника комунікативного акту, а також читача, що буде аналізувати передану йому інформацію з наданого документу, записаного унормованою мовою. Враховуючи фактичні результати зіставлення розглянутих форм мовлення, до вагомих відмінностей ми можемо віднести три з них:

1. Літературна японська мова вимагає використання повних словникових форм і граматичних конструкцій, з урахуванням невідхильних правил та усталених норм. На противагу цієї умови, розмовна мова керується застосуванням *слів з упуцненнями* — ら抜き言葉 /ranuki kotoba/, що дозволяє полегшити вимову та спростити сприйняття на слух відтворення тексту японського обговорення. Цей термін інтерпретує випущення із певних конструкцій окремих складів. Наприклад, склад ら /ra/ під час використання потенційної форми дієслова, склад い /i/ у випадку застосування форми теперішнього тривалого часу, та ін.
2. У розмовній мові найважливішу роль відіграє інтонація та наголос, що спричиняє допущення упуцнень у вигляді не відтвореної частинки на позначення запитання у кінці сказаного чи відмінкової частинки, без якої зміст речення не втрачається. Ця особливість не є коректною у літературній мові, що керується лише абсолютно граматично наповненим реченням з використанням кожного з необхідних елементів конструкції.
3. Лексична складова літературної мови становить лише первинні та усталені форми слів, що не підлягають деформації чи заміні звукового наповнення. Всупереч цього факту, розмовна мова підтримується вживанням змінених та спотворених слів, форма яких була утворена з наміром м'якого, приємного та легкого для сприйняття звучання у реченні. Іншими словами, літературна

форма передбачає застосування лише офіційно затвердженого та істинного вигляду слова, в той час як розмовна форма розширює свій лексичний склад видозміненими словами.

ВИСНОВКИ

Під час проведеного наукового дослідження ми розглянули літературну японську мову як офіційно унормовану форму мовлення у порівнянні з сучасним розмовним стилем, що їй протиставляється, та визначили її ключові особливості, правила та норми, які формують цей тип мовлення як загальноприйнятий та повноцінно змістовний виклад думки та сенсу. До того ж вагомим підсумком у процесі аналізу є встановлення і розкриття ролі розрізнення форм японської мови під час перекладу, а також необхідність урахування їх відмінностей впродовж комунікацій. Завдяки обґрунтованому теоретичному та звіреному практичному аналізу, у цій науковій роботі вдалося досягнути певних висновків, що безперечно окреслюють результат проведених досліджень.

Протягом вивчення історії формування літературної японської мови ми дослідили особливості її виникнення та розвитку, а також розглянули передумови та аспекти появи розмовної форми, що наразі відіграє дійсно важливу роль у спілкуванні. Завдяки ретельному аналізу історичних факторів, різноманітних літературних джерел, кожне з яких окреслює індивідуальний погляд автора на передумови та саме формування літературної форми мовлення, так само як і розуміння загальної концепції її зародження на тлі подій, засвічених в історії, стало можливим краще інтерпретувати причини розподілу, змін, що відбувалися з мовою, контексту норм та умов уживання того чи іншого стилю, залежно від ситуації та породжених нею чинників. Аналізуючи періодизацію японської історії та розвитку мови, як офіційної, так і народної, вдалося узагальнити інформацію, досягнувши висновків, що у порівнянні між мовою самих зачатків та наших днів, літературна та розмовна форми не вказують на одне й те ж поняття. Сучасна літературна мова утворилася з давнього усного мовлення, що також було названо розмовним стилем. Іншими словами, полярність між літературною та розмовною мовою сучасності є абсолютно відмінною від форм минулого, що визначалися такою ж термінологією. Крім того, вони обидві походять від однієї з двох частин давнього, ще не унормованого мовлення.

Систематизація ключових моментів деформації та корективів, яких зазнавала літературна мова протягом розвитку до того, як досягла офіційно унормованої форми, з якою ми наразі маємо справу, а також огляд беззаперечно найважливіших основ цього стилю, допомогли виявити безпосередньо обґрунтовані підстави поступової втрати актуальності серед спілкування сучасного покоління на просторах соціальних мереж і при побутових обставинах. У зв'язку з насиченістю та змістовністю літературної форми, яка виникла через необхідність у написанні тесту, що був би зрозумілим кожній частині населення, з'явилася потреба уникати занадто розгонистих формувань, передаючи лише основний зміст сказаного. При тривалому розвитку у вимогах суспільства, розмовна мова уможливила скорочення викладу, не урізуючи сутність чи закладений сенс, що хотів передати мовець. Тим самим, ця форма мови стала зручною альтернативою в усних комунікаціях, що допомагала спілкуватися без надлишкової насиченості тексту граматичними конструкціями та "високими" лексичними одиницями, що супроводжуються повільним та впевненим ритмом мовлення.

Завдяки порівнянню основних граматичних і лексичних одиниць літературної та розмовної мови, утворивши певний перерахунок головних пунктів, нам вдалося упорядкувати та виокремити найважливіші відмінності у використанні та правила застосування тієї чи іншої форми, не залежно від контексту, орієнтуючись суто на зміст сказаного, його обрамлення та позицію мовця. За результатами тривалого дослідження різноманітних аспектів літературної форми, стало зрозумілим, які ключові правила та норми відрізняють її від сучасної розмовної мови, та як саме сформувалася ця полярність під впливом окремих вагомих факторів. Основною різницею між літературною та сучасною розмовною мовою виявилася змістовність та повноцінність викладу. Іншими словами, розмовна форма японської мови керується правилами скорочення, уникнення надмірності в утворенні та формі викладу речень, вираження певної сумнівності в інформації, що передає мовець, надаючи сказаному емоційного забарвлення, та інтерпретація думки з огляду на ситуацію і зважаючи на стан учасників комунікаційного процесу. У свій час, літературна форма японської мови визначається чітким повним викладом

граматично та лексично правильних речень, коректність яких підлягають унормованому обрамленню.

Під час зіставлення перекладу речень, записаних літературною і розмовною мовами, порівняння їх вираження на тлі емоційного та почуттєвого контрасту з урахуванням соціальних відносин між учасниками комунікаційного акту та категорії ввічливості, ми дійшли висновку щодо змістовної цінності висвітлення різниці між цими формами японського мовлення у їх відтворенні мовленнєвими засобами іноземної мови на прикладі сучасної української мови. Переклад літературної та розмовної мови, в залежності від використаних конструкцій та норм, відіграє суттєву роль під час зображення та передачі сенсу сказаного іншою мовою зі збереженням повноцінності змісту, основного забарвлення та направлення мовцем інформації для читача чи слухача. Від обраної форми японського мовлення залежить окреслення загальної ситуації, підтексту, концептуальних особливостей, особистісних характеристик мовця та його відношення до співрозмовника. Для повної інтерпретації закладеної суті оригіналу, під час перекладу урахування форми мови є надзвичайно важливим фактором, що допоможе обрати найбільш влучні відповідники мови перекладу, які доречно та зрозуміло розкриють зміст сказаного.

У результаті детального ознайомлення з матеріалами, які було використано у процесі проведеного наукового дослідження, ми також дійшли висновку, що правильне розуміння полярності розмовної та літературної форм японської мови та їх доречне застосування у життєвих ситуаціях та при визначених обставинах має вагомий вплив на сприйняття мови й розвиток навичок володіння нею. Під час особистісних комунікацій застосування недоречної форми може справити враження неосвіченості чи невихованості в залежності від виниклого випадку. Вивчення лише літературної японської мови, або ж взагалі змішане використання розмовних конструкцій протягом унормовано обрамленого висловлення, обмежує можливості мовця та часто ставить його у скрутне становище, коли ситуація вимагає чіткого розрізнення форм та розуміння, яка з них може бути влучно використана з урахування атмосфери та соціального розмежування у розмові. Влучне користування знаннями у цій сфері японської мови не менш важливе, ніж осягнення її основ, що

відразу дає змогу продовжувати підіймати власний рівень володіння мовою та створює для мовця надійне підґрунтя, яке здатне підтримати його образ і впливає на стосунки з людьми, що первинно формуються із враження під час комунікаційного акту.

要約

日本の文語を研究しました。その大切さを説明するために、日本語の口語と比較しました。口語と文語の文法や 語法を比較しました。

研究の時は、史実や人々の意見や 文例などを使いました。例としては、漫画の引用がありました。話し言葉と書き言葉の訳し方の違いを説明するために使いました。

言語の形の使い分けを確認しました。口語は、非公式な場するとき、友達と話すとき、会話が親しい人を対象としているとき、使う意味があります。文語は、公式な場するとき、文書やウェブサイトなどで、多くの人を対象としているとき、使う意味があります。

日本語の言語の形の文法は、表現の完全性を特徴にしています。口語では、文字が欠けているら抜き言葉を用いています。文語体では、言葉の完全な形だけを使用しなければなりません。

話し言葉と書き言葉の違いを知ることの重要性を確認しました。現代語では、口語形を使うことが多いです。でも、文語形を知ること何より大切なことです。何と云っても、この形の言葉は知識の基本で、一番重要で必要な場合に使われますから。

キーワード： 文語、口語、書き言葉、話し言葉、口語形、文語形、研究する、説明する、違い、重要性。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Беляніна, Н. О., Чайка, П. М. (ред.) (2020). Літературна мова: її особливості та властивості, правила формування. *Науково-популярний журнал “Пізнавайка”*. Відновлено з <https://www.poznavayka.org/uk/>
- Жовтобрюх, М., А. (1982). *Взаємодія усних і писемних стилів мови*. Київ: Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні.
- Комарницька, Т. К., Комісаров, К. Ю. (2012). *Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. Т. 1*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Комарницька, Т. К., Комісаров, К. Ю. (2012). *Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. Т. 2*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Рубель, В., А. (1997). *Японська цивілізація: суспільство і державність*. Київ: Аквілон-Прес.
- Рубель, В., А. (2007). *Нова історія Азії та Африки: постсередньовічний Схід*. Київ: Либідь.
- ABCVG Network. (2015). *Реферат: Японська мова*. Відновлено з <http://8ruby.com/abstracts/1237-yaponska-mova.html>
- Abe, Namiko. (2023, April 5). *Sentence Ending Particles in Japanese*. Retrieved from <https://www.thoughtco.com/sentence-ending-particles-2027856>
- Encyclopaedia Britannica Online. (2012). *Japanese literature*. Retrieved from <https://www.britannica.com>
- GREELANE. (2017, September 29). *Японське письмо для початківців*. Retrieved from <https://www.greelane.com>
- Shibatani, M. (2023, March 28). *Japanese language*. *Encyclopedia Britannica*. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/Japanese-language>
- Studfiles. (2016). *Формування японської мови*. Доступ через <https://studfile.net/preview/5114860/>
- Yamaguchi, T. (2007). *Japanese linguistics: An Introduction*. Bloomsbury Publishing.
- コトバンク. (2019). 音声言語(おんせいげんご)とは？ 意味や使い方. Retrieved from <https://kotobank.jp>

たくろー. (2022, June 18). 話し言葉（口語）と書き言葉（文語）の違いと直し方【一覧表あり】. Retrieved from <https://www.fumitei.jp/spoken-language/>

口語体と文語体の違いとは？ (2018). Retrieved from <https://kokugoryokuup.com>

「話し言葉」と「書き言葉」の違いとは？正しい使い分け・言い換え方を解説. (2022, August 17). 「EDiT.」 Retrieved from <https://edit.roaster.co.jp/writing/6478/>

話し言葉（口語体）と書き言葉（文語体）の違いについて. (2020, November 4). アールエイチナビ運営局. Retrieved from <https://www.rh-navi.com>

「公用文作成の要領」の見直しに関する国語課題小委員会の検討状況(案). (2022, November 8). 文化審議会国語分科会（第72回）議事次第.

「例えば」は口語ですか？それとも文語になります？ (2013, July 11). Retrieved from https://detail.chiebukuro.yahoo.co.jp/qa/question_detail/q14110110599

桜御前. (2021). 「話し言葉」と「書き言葉」の違いと正しい使い分け【一覧表つき】. 執筆日記. Retrieved from <https://sakura-gozen.com>

野山歩. (2022). 勇者の母ですが、魔王軍の幹部になりました. Amazia